

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

3

ויכוח רבי יוסף קמחי

בין המאמין והמין



מבוא

ר' יוסף בן יצחק קמחי, אחד מראשי המדקדקים ומפרשי התנ"ך, נולד בספרד בערך שנת 1106, ומת בערך שנת 1170 כנרבונא, צרפת. וקודם שגולד בנו הרד"ק הוכרח לעזוב את ספרד מחמת רדיפות הנוצרים והתישב בנרבונא ויכלה שם יתר שנותיו. הוא חבר „ספר הזכרון“ (נערך על ידי רב"ז בכר, ברלין 1888) ופירושים על התנ"ך, ונשארו מפירושו בכתב־יד רק קטעים, ואחדים מהם נדפסו. הוא חרגם את ספר „חובות הלבבות“ לרבנו בחיי ו' פקודא מערבית לעברית, לתבר כמה פיוסים שנהנו לאמרם בקהלות פרובינצא אלג'יר זטריפולוי. ומה שנוגע לעניננו חבר „ספר הברית“, שהוא ויכוח בין המאמין והמין וכולל תשובות על טענות הנוצרים. זיצת טטנו נדפס בספר „מלחמת חובה“ (קושטא ת"ע) ונעתק פה במובן ה„מאמין“ הוא המחבר ואינו מזכיר שם ה„מין“. זנראה שהוא על דרך המשל, כדי להורות לתלמידיו דרכי התשובה לסומר או נוצרי המתוכח עם יהודי. ונוכל לשער כי ויכוחים כאלה בין נוצרים ויהודים היו שגורים בזמנו, והמחבר בעצמו היה מוכרח להשיב עליהם בפעם אחת או בזמנים שונים וכתב על הספר לזכרון. בסוף ויכוחו מביא איזה חידודים בין התשובות להנוצרים. גם מביא תשובות ספי רבו אביו זקנו ר' אליעזר בר' שמואל, „להרחיק דעת המאמינים באלוה נוצרי, בהכרח שכל ומדע בתורה, נביאים

ילקוט ויכוחים

4

ויכוח ר' יוסף קמחי

וכתובים". וכדאי לשים עין על מה שכותב כי בזמנו לא נמצאו רוצחים וזולנים מבני ישראל, וכי גם הנשים היו מדרקנות במצות, וראוי לסמוך עליהן אפילו באיסור דאורייתא, נגד הפוסקים האומרים כי סומכים עליהן רק באיסור דרבנן.

ספר הברית

חזקו ידיים רפות וברכים כושלות חזקו, אמרו לנמהרי לב חזקו אל תיראו, הנה אלהיכם נקם יבוא גמול אלהים הוא יבוא ויושיעכם (ישעיה ל"ה, ג"ד). ואתם חזקו ועל ירפו ידיכם כי יש שכר לפעולתכם. חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'; רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני. אחרי אשר ראיתי כי אנשים מפריצי בני עמנו (מומרים) התנשאו להעמיד חזון שקר ודברי כזבים ומשלים התולים, וגשאם פתיותם זהשיאם אולתם מבלי דעת והשכל, ופתה אותם סכלותם להפוך דברי אלהים חיים אשר הם דברי הנביאים ותלו אותם באמונת ישו הנוצרי אשר לא כרת, ופירשו אותם מבלי דעת והשכל ונטו מדרך האמת. והנה ביקש ממני תלמיד מתלמידי לאסוף ולכנוס כל החזיונות והנבואות בתנ"ך שיש בהם תשובה על המינים והאפיקורסים המתוכחים כנגד דתנו, וראיתי למלאות שאלתו בזה למען תועלת מרובה להוסיף באמונת אלהי ישראל. ואיש דעת יוסיף אומץ, והמשכילים יבינו ויזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד.

יִלְקוּט וִיכּוּחִים

ויכוח ר' יוסף קמחי

5

ואחל תחלה כִּיד אלהי הטובה עלי לדרוש ולחקור בדרכי השכל, ותשובות הבינה והדעת: הם אומרים ומאמינים בשילוש אב ובן ורוח, וטוענים כי הבורא הוא אב לכל ובורא כל העולם, ובתחלת ספר בראשית אמר „ורוח אלהים מרחפת על פני המים“, הרי אב ורוח. — נשיבם ונאמר: א נ י מ א מ י ן : כי השכל מורה עליהם והדעת נוטה אליהם כי הוא אב לעולם והוא הולידו והמציאו יש מאין ורוח הקדש. אבל מי יכריחני שאמין שיש לו בן, כמו שיכריחני השכל — לפי דבריד — אב ורוח?

א מ ר ה מ י ן : יפה דנת וטוב אמרת! שקבלת עליך האמונה אב ורוח מצד הכתוב ומצד השכל, ואיני יכול ללמוד ראייה לבן מצד השכל מכל מקום אלמדנו מהכתוב, כי הנביאים כלם דברו והתנבאו על הבן, ואני מאמין בדברי הנביאים, שאמר ישעיה כי ילד יולד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא אל שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום, ולא יתכן שמות אלו לבן אדם, וזה יכריחנו להאמין בבן.

א מ ר ה מ א מ י ן : זה הפסוק שהבאת ראייה מנבואת ישעיה טעית בו אתה וגירונימוס המעתיק שלכם, כי לא תמצא נקוד ויקרא אל, אלא ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום (ישעיה ט, ה). וזהו חזקיהו הצדיק שקרא שמו הקב"ה שר שלום לפי שרבו התגרות והמלחמות

ילקוט ויכוחים

6

ויכוח ר' יוסף קמחי

והמחלוקת בימי אחז אביו, כי פקח בן רמליהו ורצין מלך ארם נלחמו בו והשמידו והחריבו את ארצו, ויבשר ישעיה הנביא כי כבר נולד ילד שתהיה המשרה של בית דוד על שכמו. ומצאנו זאת מפורש בדברי הימים כי כבר נולד חזקיהו. ומה שמזכיר הכתוב שמות הללו הם לפי השעה: פלא, שעשה פלאות עמו; יועץ, שיעצהו ללכת בדרכי השם, כי אביו היה רשע; אל גבור, שהגבירו על אויביו; אבי ער, שהוסיף על שנותיו ט"ו שנה. כי ימי נצח ושנות עדי עד בידו הם והוא אביהם. ועוד אם היה כאשר תאמר כי על הבן אמר זה הפסוק, היה לו לבאר היטב, כי אמונה שאין השכל מקבל אותה בפירוש הפסוק הפשוט היו הנביאים מפרשים אותו, כי מי יאמין שהקב"ה נכנס בבטן אשה ולקח בשר, והלא נאמר ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב (תהלים עח, לט). ומי יאמין כי אלהי העולם היה ילוד אשה קצר ימים ושבע רוגז (איוב יד, א). על כן איני מוכרח להאמין אמונה בכך. ועוד אמר הכתוב ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר (בראשית ו, ב). הרי הכזבת המקרא הזה.

א מ ר ה מ י ן : הלא ידעת גם שמעת כי בעבור שחטא אדם הראשון היו כל זרעו באים בניהוהם ימי גדונים בחטא אדם שהטא, על כן רצה ה' ללדת ולקחת בשר בבטן מרים להושיע העולם, ולשוב ענותנותו בא לארץ להוציא הצדיקים

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

7

מגיהנם, כי באשמת אדם היו הולכים שם אחרי שמתו ובאשמתו קלל את הארץ כמו שנאמר ארורה האדמה בעבורך (בראשית ג, יז).

א מ ר ה מ א י ן : כמה נעית מדרך השכל! האל יעות משפט ואם שדי יעות צדק (איוב ח, ג) להוריד הצדיקים בגיהנם על חטא אדם? והלא אמר הכתוב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו, יומתו (ויקרא כד, טז). ועוד אני רואה כי מיום שבא ישו אתה אומר שהושיע העולם, ומדוע לא הושיע מה שנראה לעין כי אמר בעצבון תאכלנה כל ימי חייד, ולאשה אמר בעצב תלדי בנים (בראשית ג, טז-יז) וכן הוא עד היום ולא נתרפאו, ואיך תאמר שריפא מה שלא נראה לעין באמרך כי לאחר שקבל עליו ישו יסורי מיתה יצאו הצדיקים מגיהנם? גם אביא לך ראיה מהאונגליון שלך שכזבים המה דבריד, כי ישו אמר לתלמידיו אדם אחד היה עשיר גדול לבוש בגדי משי וארגמן והיה על שלחנו כל מיני מאכל, ובא עני אחד אל שלחנו ושמו לאזרוס והיה רעב וצמא ולא רחם עליו- העשיר ולא נתן לו פת לאכול ומים לשתות. אח"כ מת לאזרוס והוליכו אותו המלאכים זהניחוהו בחיק אברהם. אח"כ מת אותו עשיר זהוליכו אותו לגיהנם. נשא עיניו וראה לאזרוס בחיק אברהם ואמר לו אבי! חנני ואמור אל לאזרוס כי אני נדון בלהבת אש גדולה. ענה אותו אברהם, תזכור בני כשהיית עשיר בעושר גדול, והוא היה

יִלְקוּט וִיכּוּחִים

8

ויכוח ר' יוסף קמחי

בעוני ועתה הוא בעושר ואתה בעוני. ועוד אמר
לאברהם יש לי חמשה אחים ואם ילך אחד מכם
לשם יאמר להם שלא יעשו הדברים שיהיו גורמים
להבה זו. ענה אברהם ואמר לו הנה יש להם דברי
הנביאים וישמעו ויקבלום, ואם לא ישמעו להם לא
יאמינו איש אחד וכו' (לוקוס טז, יט). ולפי זה
איך תאמין שהצדיקים בגיהנם, ואיך תאמין כי
שלשה ימים אחרי מותו ירד לגיהנם והוציא
הצדיקים משם, הלא זה מכזב האמונה שאתם
מאמינים, וכל דבריך הבל וריק יעזורו ואין לך
תשובה על זה.

א מ ר ה מ י ו : מי שרוצה להאמין לא
יבקש לחקור בדברי ישו אע"פ שהשכל נוטה נגדם,
אבל אתם אין לכם אמונה ולא מעשים טובים ולא
שררות ולא מלכות, כי הכל אבד מכם. ויש לי
פסוקים בתורתכם שעוזרים לי על זה.

א מ ר ה מ א מ י ו : דע לך כי אמונת
היהודים כוללת שני חלקים מעשים טובים והם
עולים במעלה זו על כל העמים. ואתחיל לספר
מעשיהם הטובים ואין אתה יכול להכחיש אותם.
אחל מעשרת הדברים: א נ כ י, היהודים
מיחדים את השם: ל א י ה י ה ל ד, היהודים
אינם עושים פסילים: ל א ת ש א, אין אומה
בעולם בלא שבועת שוא כישראל: ז כ ו ד, אין
שומרי שבת אלא ישראל: כ ב ד, אין הגוים
מכבדים אבותם כמו בני ישראל: ל א ת ד צ ח,

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

9

ל א ת נ א פ , אין ביהודים רוצחים ומנאפים, כמו כן עושק ונזל אין ביהודים בדרך מפורסם כמו בנוצרים שמלסטים הבריות בדרכים ותולין אותם על עצים ומנקרים עיניהם למקצתם, ולא תוכל להזיק על היהודים דברים אלו. משפחות היהודים טהורות ונשיהם צנועות בכל מעשיהן. היהודים מגדלים את בניהם מקטנם ועד גדולם בלמוד התורה, ואם ישמע האב דבר נבלה מפי הבן יכהו וייסרהו לבלתי ישמע עוד על שפתיו, וירגיל אותו להתפלל בכל יום. ואם ישמע שבועה על פיו ימנענה ממנו. וכן בנותיהן הן צנועות, לא תראינה בחוץ ולא תמצאינה פרוצות כמו בנות הגוים היוצאות לקרנות בכל מקום, אף כי מוזהרים ע"ז ע"פ אמונתם. הלא תבוש ותכלם לומר כי אתם אומה טובה אם אתם מרגילים כל עברות אלה בפרהסיא ולא תעשו מאומה למנוע אותן. הלא כל הרגיל בעבירות אע"פ שהן קלות כמו קורי עכביש אבל ימנעו את האורה אם יהיו בחלוני הבית, כן כל עבירות אלו מונעין האורה מכם. ועוד אומר לך כי אם יתאכסן יהודי אצל יהודי אחיהו יום או יומים ואפילו ימים הרבה לא יקח ממנו דמי מזונותיו, וכן בב"ט היהודים שבעולם נוהגין עם אחיהם במדת רחמנות, ואם יראה אחיו שבוי יפדהו וערום יכסהו ולא יניחוו לשאול על הפתחים רק בצנעה ישלח לו מזונותיו. ואתה רואה בעיניך כי הנוצרי יבא בדרכים לקבל האורחים לא לכבודם כי אם להונותם

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

10

ולקחת מהם כל מעותיהם, ואין אדם יכול להכחיש כל מדות טובות שזכרתי לך שהם ביהודים והפכם בנוצרים. ועוד שהיהודים שומרים השבת והמועדים שלהם שמירה מעולה, והנוצרים אפילו יום ראשון שהוא שבת שלהם עושים בו כל מלאכה שבעולם והולכים בדרכים. וא"כ מה תבקש ממעשים טובים שלא יהיו ביהודים ומעשים רעים שלא תמצאם בנוצרים?

אמר ה' י' : צדקת במקצת דבריד. אבל מה יועילו מעשיהם הטובים אם אין להם אמונה. ועוד אראה לך מעשים שאתם עושים שלא כדת, שאתם מלויים ברבית, ואמר דוד ה' מי יגור באהלך וגו' כספו לא נתן בנשך וגו' (תהלים טו). וכנגד זה אראה לך מעשים טובים שעושים הנוצרים שיש בהם אנשים שיפרדו בחייהם מן העולם ומתענוגיהם וישכנו ביערים ובמדבריות בעיננו כל ימיהם.

אמר ה' מא י' : מה שאמרת מן הרבית הוא מפורש בתורת משה לנכרי תשיך ולאחיד לא תשיך (דברים כג, כא), ומה שאמר דוד כספו לא נתן בנשך הוא מאשר נאסר להם אמר. הלא תראה שהכתוב אומר לא תרצח ודוד היה הורג כמה אלפים מאויביו, לפי שפירש לא תרצח ר"ל דם נקי, ופירש כספו לא נתן בנשך כמו כן במה שאסרה תורה. והנה היהודים נשמרים מאד מרבית ונשך לאחיהם במה שאסרה התורה. וגם נשמרים היטב אפילו מאבק

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

11

רבית, כי לא ימכרו ליהודי אחיהם לא חטים ולא יין ולא שום מקח לזמן קצוב כדי להרבות לו בדמים, והנה אתם שתחדלו מן הרבית תמכרו לאחיכם כל מקח לזמן קצוב בכפל דמים. הלא תבושו לומר כי לא תלוו ברבית והנה זה רבית גדול! ועוד ידוע כי יש הרבה גוים המלוים ברבית ליהודים ולנוצרים. ומה שאמרת כי יש בכם אנשים קדושים (נזירים) שיפרדו בחייהם מזה העולם, הוא אחד מאלף או מרבבה והשאר כלם נטמעים ברכי העולם. אפילו הכמרים שבכם והגמונים שלא ישאו נשים בידוע שהם מנאפים. והלא בזמן שהיו ישראל גולים מארצם היו ביניהם צדיקים מעט, אך יען שהיו רובם רשעים בא נבוכדנצר והגלם והרגם. וכן אמר דוד אלהים באו גוים בנחלתך וגו' נתנו את נבלת עבדיך לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ וגו' (תהלים עט, א), ומה יועיל לכם אם יש בין אלף אלפים איש אחד אשר יפרד לעבודת אלהיו? ועם כל זה איני מאמין שאותו שיפרד בחייו ביערים שיהיה שלם במעשיו ובאמונתו, ואפילו אם הוא שלם במעשיו לא יועילוהו אם אין אמונתו שלמה.

א מ ר ה מ י ן : כל דבריך אשר דברת ממעשיהם הטובים של היהודים מה יועילו לכם אחרי אשר אינכם מאמינים שבא ישו במרים לקחת גשר להושיע העולם. כי המעשים רודפים אחר האמונה ואין האמונה רודפת אחר המעשים. כי אם יש בנוצרים מעשים רעים יש בהם אמונה נכונה ויחזרו

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

12

בתשובה שלמה ויקבלם הבורא באמונה שיאמינו.
אבל אתם שלא תאמינו בו, כל מעשיכם הבל
ופעולתכם תוהו ואתם יגעים לריק ועמלכם לבהלה,
ואם תחטאו מה תועיל תשובתכם אם אינכם
מאמינים בישו.

אמר המאמין: כמה תבטחו על תהו
ותשענו על הבל! הנה אני מאמין בבורא עולם
אשר לא יעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו (ישעיה
מ, כח), האל אשר האמין בו אדם הראשון, והאל
אשר האמינו בו אבותינו הראשונים אברהם יצחק
ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה וכל הצדיקים
והנביאים קודם ביאת ישו, כולם האמינו בבורא
עולם ולא האמינו בישו כי עדיין לא בא, ולאחר
שבא ונראה בעולם אתם מאמינים כי הוא אלהים
חיים מלך עולם, ואני תמה ואיני יכול להאמין
דבר זה כי אל גדול ונורא אשר עין לא ראתהו ואין
לו דמיון ואין לו צורה, והוא יתעלה שמו אמר כי לא
יראני האדם וחי (שמות לג, כ), ואיך אאמין כי
האל הגדול ונעלם ונכסה שנכנס בבטן אשה ויצא
ילוד אשה בלי דעה והשכל ופתי לא ידע בין ימינו
לשמאלו נפנה ומשתין ויונק שדי אמו ובוכה בעת
צמאונו ורעבוננו ואמו חומלת עליו, ואילו לא היתה
יונקתו הוא מת ברעב כשאר ילדים, והיה נמצא
בכל דרכי בני אדם המנוגות והגרועות! על כן איני
מאמין אמונה זו שאתה מאמין, כי שכלי לא יתן
אותי לפחות גדולת השם יתעלה ולהמעיט כבודו.
ואם אין אני מאמין בו אין אשם בי. ועוד אומר לך

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

13

אפילו אם היתה אמונה זו אמתית, חלילה לאל
מרשע ושדי מעול לאשמני על שלא האמנתי בחסרונו
ובהשפלת גדולתו ותפארתו, ולא יוכל לחשבני לכופר
באמונתו בשביל זה. אבל אם אין אמונה זו נאמנה,
אוי. להם למאמינים בה, הפוחתים גדולת השם הרם
והנשא ומחסרים יקר ערכו ותפארתו. ואמשיל לך
משל במלך בשר ודם, אשר התחפש וגלח שערו ולבש
תכריכין מלובלכין ובגדים צואים ונמצא הולך
בדרכים יחידי, לא תואר לו ולא הדר לו, ובאו בני
אדם ואמרו לאיש זה הוא המלך, אם אינו מאמין
אינו מחזיק לו המלך דעה, כל שכן מלך מלכי
הקב"ה אם באו בני אדם באמונה לחסר גדולתו
בגריעות עצמו בהשחית הדרו והשפלת יקרנו, מי
יכריח איזה איש להאמין אמונה זו?

אמר המיין : שמעתי דבריך והבינותי
מאמרך. ועתה הסכת ושמע, שהוא דרך ענוה
להשפל כדי ללמד ענוה לבריות. רצונו היה להתמעט
ולהשפיל עצמו, והראה אותות ומופתים כי הוא
בן אלוה, ואחרי שהראה אותותיו ומופתיו האמינו
בו, ואני חייב וכן כל אדם חייבים להאמין בו. וזה
המשל שהבאת, הלא תרע כי מי שיאמרו עליו
שהוא המלך ונגלה ע"י אותות אז כל מי שלא נכנע
מפניו ולא עבדו יאשם, ומי שעבדו זוכה לגדולה.

אמר המאמין : וכי כל מי שמראה
על ידו אותות ומופתים נאמר עליו שהוא אלוה?
והלא הנביאים הראו ג"כ אותות ומופתים ולא נאמר
שהיו אלהים. ומה שהקשית במשל אינה קושיא,

ילקוט ויכוחים

14

ויכוח ר' יוסף קמחי

ואין דבר זה דומה לזה, כי מי שעבד בן אדם ולא היה המלך לא היה חייב מיתה, ומי שעבד בשר ודם במקום אלהים הוא חייב מיתה. ועוד אני שואל אותך, אם האלהות אשר נכנס ולקח הבשר בבטן מרים הוא עצמו נשמתו של ישו או היה לו נשמה אחרת כדרך כל בני אדם? אם תאמר לא היה לו נשמה אחרת כ"א האלהות, א"כ בשעה שהיה צועק אלי אלי למה עזבתני למי היה צועק אם הוא בעצמו האלהות? ואיך לא היה יכול להושיע את עצמו והיה צועק לזולתו? ואם אתה אומר כי נשמה אחרת היתה לו כדרך בני אדם, ואחרי מותו שכן בו האלהות, הרי ישו ככל האדם בגופו ונשמתו, וכרוח בני אדם הלכה לגן עדן או לגיהנם כדרך נפשות הצדיקים והרשעים, ואינו אלוה ולא בן אלוה.

א מ ר ה מ י ז : אוכיחך ואערכה דברי תורת ונבואות שהן כתובות בתורת משה ובנביאים וכתובים ורובן על ידי דוד איש האלהים, ואבוא לנסותך ולשאול אותך בהן שאין אתה יכול להכזיבן ולהכחישן כי כולן נתנבאו על ישו. תחלה בספר בראשית שנאמר ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (א, כו), הנה הנון במלת נעשה מוכח (לשון רבים) אב ובן ורוח, וכן הנו"ן בצלמנו כדמותנו. ועוד צלם ודמות שאמר הוא צלם ודמות אנושית שלקח האלהות בישו, וזה לא תוכל להכחישו.

א מ ר ה מ א מ י ז : אין לך תורות ולא נבואות שלא אוכל לתרצן בפשוטן. ומה שאמר לשון

ילקוט ויכוחים

15

ויכוח ר' יוסף קמחי

רבים, יש מפרשים כי השם בתחילת הבריאה ברא ארבע יסודות אש ורוח עליוניות ועפר ומים תחתוניות, ונתן להם יכולת להוציא בטבעם כל הנבראים, כמו שנאמר תוציא הארץ דשא עשב, תדשא הארץ, ישרצו המים (בראשית א) עד יום הששי שברא את האדם כנגד ארבע יסודות. ואמר נעשה אדם אל היסודות שהם בטבעם יתנו חלקם בגוף, והבורא נפח בו נשמה עליונית בעלת דבור ובעלת חכמה ושכל. ומה שאמר צלם ודמות זה פירושו, כי כל אשר ברא הקב"ה בעולם אין דומה לו אלא האדם לבדו, ובמה דומה לו בצלם שהיא הממשלה והדמות שהיא השררה, כי כשם שהקב"ה מושל בכל כן האדם מושל במדה קטנה, כאמרו תמשילהו במעשה ידיך כל שמה תחת רגליו וגו' צפור שמים ודגי הים וגו' (תהלים ח, ז"ט), ויורה על זה הכתוב כי כשאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו מה כתיב בתריה וירדו בדגת הים ובעוף השמים. ואין צלם ודמות בכאן כמשמעו אלא דמיון. צלם הממשלה ודמות השררה, לא צלם גופני. ומה יקחד לבד כי על מקרא אחר שלא יתישב לפי דעתך אתה מפסיד יחודו של הקב"ה ותרבה באלהות, והלא אמרו הפילוסופים בחכמתם כי אין טוב בספינה ברוב ראשים, ואמר שלמה בפשע ארץ רבים שריה (משלי כח, ב). ואם תאמר שהאלהות הוא יותר מאחד, יש לשאול אם האחד יכול למשול בעצמו מבלי עזרת חברו או לא, אם הוא יכול, הרי התוספת יתירה, חנם ובלי תועלת, ואם אינו

ילקוט ויכוחים

16

ויכוח ר' יוסף קמחי

יכול, הנה האמונה בבורא חלושה. הלא תראה בכל מעשה העולם כי אין לנו אלא מנהיג אחד יתעלה ויתרומם. ועוד אמשול לך משל אם נראה ספר אחד וכתיבתו תמה והאותיות דומות זו לזו אז נאמר כי סופר אחד כתבו, ואע"פ שיתכן כי כתבו אותו סופרים יותר מאחד אין עלינו להאמין זאת מבלי היות עדים שיעידו לפנינו בעדות מוחלטת כי שני סופרים או יותר כתבוהו וכי כתיבתם דומה ושוה זה לזה. הלא תראה כי העילות הראשונות לפנינו הן פחותות מהעילות האחרונות כמו שהן מפורטות בספרי ההגיון הנקרא בחכמה ריליקטא ובערבי אלמנטן (?). הנה המלך אחד והפחותים ממנו שנים או שלשה, והפחותים יותר הם נוגשים ושוטרים ומספרם יותר ויותר, והכל תחת ממשלה של מלך אחד. וכן בבריאת העולם יש טבעים ותולדות הרבה. אך בורא אחד בראם, ואע"פ ששמוש כל אחד ואחד לבדו, הכל ביכולת הבורא יתברך. כמשל המלך ועבדיו שהזכרתי והכל תלוי במצות המלך.

א מ ר ה מ י ז : אמור לי כוונת הענין שיתנחם הבורא, ואמר על בני האדם נחמתי כי עשיתים (בראשית ו, ז), וכתוב אחר אמר לא איש אל ויכזב בן אדם ויתנחם (כמדבר כג, יח). ועוד אני שואל אותך אם יתנחם האלהות וישים לאל דברו ולא יקים אותו כי אמר ע"י יונה הנביא עוד ארבעים יום ונגוה נהפכת ולא נתהפכה לארבעים יום, הרי חזר הבורא מדיבורו.

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

17

אמר המאמין: אמת כי הכל נמצא בכתוב, אבל הכתוב מדבר למשכילים ולסכלים כאחד, ובאמת לא נחם הבורא יתברך, אבל דרך התורה לדבר בלשון בני אדם, וכן הכתוב אומר עיני ה', אזני ה', פי ה', יד ה', רגל ה', והכל משל כדי שיוכלו בני אדם לצייר אותו בצורת בני אדם אע"פ שהם רחוקים ממנו, וזה כדי שישכילו ויבינו הבורא הפתאים, והמשכילים לא יזיק להם דבר זה כי יבינו אמת הדבר, והם יסירו הקליפה ויאכלו הפרי. ומשל זה לאדם שרוצה להשקות בהמה לא יאמר לה ברבור כלשאר בני אדם שתשתה, אלא שורק בפיו כדרך בהמות ותשתה. וכן כתבו הנביאים צורת הבורא כדי שיבינו הפתאים צורתו. וכאשר תראה בתורה נחמה אצל הבורא הוא דרך משל, ובאמת לא יתנחם. ואשר שאלת ממני אם ישוב הבורא מדבריו והבאת ראיה מנבואת יונה, באמת לא שב מדבריו אבל אחר שהתרה כי ישחית ויחבל בני אדם על חטאייהם ואם יחזרו בתשובה הוא יסלח להם וישיב מחרון אפן. וזו היא כפרה, ואם אין חטא אין עונש. אבל אם היה אומר להיטיב לאדם ולא קיים דברו, מבלי אשר יאשם האדם עוד, זהו חוזר מדבוריו.*

אמר המין: ומה תשיב על מה שאמרה תורה לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבא שילה (כראשית מט, י) וזהו ישו, כי כאשר

* עיין ברכות ז: כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה אפילו על תנאי לא חוזר בו.

ילקוט ויכוחים

18

ויכוח ר' יוסף קמחי

בא אבדה מכם המלכות ואין לכם שררה ולא מלך.
וזה העונש שהגיע לכם על מה שעשיתם לישו
המשיח.

אמר המאמין: הלא תדע כי ברכה
זו היא הברכה שברך יעקב אבינו את בניו (בראשית
מט), וברך איש כברכתו, ואת יהודה ברך ונתן לו
המלכות, שממנו יהיה המלך שימלוך על ישראל
הוא וזרעו אחריו, וזהו משבט יהודה. ומאותה שעה
שברך אותו נתן לו שררה על אחיו, כמו שמצינו
בדגלים (במדבר ב) שנאמר דגל מחנה יהודה מזרחתה
ועל דגלו חונים משה ואהרן לפני המשכן, ונשיא
לבני יהודה נחשון בן עמינדב, והוא נכנס תחלה
ביום סוף. וכתוב במלחמת ארץ הכנעני מי יעלה לנו
אל הכנעני בתחלה להלחם, ויאמר ה' יהודה יעלה
בתחלה הנה נתתי את הארץ בידו (שופטים א, ב).
ובגבעת בנימין ג"כ בתחלה (שם ב, יח). ע"כ ברך
אותו יעקב ואמר עד שיבוא דוד בנו שיקבל המלכות
לא תסור שררה וממשלה ממנו. וזה שאמר לא יסור
שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו. ובידוע כי שבט
ומחוקק הם שררות פחותות ממלכות, כי הרי אתם
מפרשים בלע"ז דוקא (Duke) והוא מושל פחות
ממלך, וזה היה נחשון הנשיא והנשיאים שהיו
אחריו עד שבא דוד שלא סרו מהיות מושלים על
שאר השבטים יוצאים ובאים עד שנולד דוד שקבל
המלכות. משל למלך שהתנדב לתת כבוד וגדולה
לאחד מעבדיו בזמן ידוע ועד שלא בא הזמן הידוע
אומר לו בין כך וכך תהיה ממשלתך ותחת ירך

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

19

מדינתו. כן אמר ליהודה שלא תסור שררה מבניו עד הוא דוד לקבל מלכותו, והאיך אתה יכול לומר כי הפסוק רומז על ישו ולא תראה הנבואות כי קודם ביאת ישו כבר סרה מלכות בית דוד יותר מארבע מאות שנה. כי המלך האחרון שהיה מבית דוד הוא צדקיהו שהעביר אותו נבוכדנצר מלך בבל והוליכו בגולה, ולא קם אחריו מלך מבית דוד, כי בבית שני היו המלכים מהכהנים, והורדוס עבד היה ולא מבית דוד. ומספר השנים מגלות בבל עד ישו ארבע מאות ועשרים שנה, ואיך תוכל לומר כי לא סרה מלכות בית דוד עד שבא ישו. וזה גלוי ומפורש, והרי דברך כזב ואמונתך שקר.

א מ ר ה מ י ז : אני אראה לך מפורש כי משה רבינו נתנבא על ישו שאמר נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה' אלהיך אליו תשמעו, ואמר הכתוב על זה והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרוש מעמו (דברים יח, טו"ט), ואתם אשר לא שמעתם לדבריו ומריתם בו, וגם דמו הנה נדרש, כי אתם הגולה תחת האומות מהיום ההוא.

א מ ר ה מ א מ י ז : וכי ישו נביא היה והלא אמרת בתחלה כי הוא בן אלוה? ואם היה נביא, משה גדול ממנו, כי כבר העידה התורה עליו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים (דברים לד, י), ואם תאמר באותו זמן לא קם אבל קם אחרי כן, מה שבחו של משה בכך כי עדיין לא היו נביאים, כי ישעיה וירמיה

ילקוט ויכוחים

20

ויכוח ר' יוסף קמחי

ויחזקאל וכל הנביאים אחריו היו. והנה הכתוב
אומר ב' ש' א' ל' כמשה. ואם תאמר למה אמר
קם ולא אמר יקום, דע לך כי כל הנבואות נכתבו
במקומות הרבה כמו שיקראו אותם בעתיד, ואמר
לא קם כמו שנקראו לעד ולנצח כל הימים, ובכל
זמן וזמן יהיו קוראים תמיד לא קם.

א מ ר ה מ י ז : רוב התורה אתם מבינים
אותה כמשמעה ונכתבה פונטורא בלע"ז ואנו מבינים
אותה על דרך משל הנקרא פיגורא, ובזה אתם טועים
בכל מקראכם, כי אתם דומים לאותו שהוא בורר
העצם ואנחנו בוררים המוח שהוא בפנים העצם ;
אתם כמו בהמה שתאכל התבן ואנחנו אוכלים הבר.

א מ ר ה מ א מ י ז : אמור לי כשנתן הקב"ה
התורה למשה והוא למדה לישראל אם הבין אותה
בדרך משל או כמשמעה ? אם תאמר לא הבין אותה
דרך משל אלא כמשמעה וכן הורה אותה לישראל,
אין לישראל אשמה בדבר הזה אם הבינו אותה ג"כ
כמשמעה, ואם תאמר כי משה הבין אותה דרך משל,
למה לא הורה אותה לישראל ג"כ דרך משל ? הרי
גם הנביאים הבינו אותה כמשמעה, כי יהושע מל
את העם במצות ה' ועשה פסח וכן חזקיהו ויאשיהו,
וכן מצות אחרות. גם במצות שבת עשה משה משפט
במקושש, וירמיה ועזרא הזהירם על השבת. ואם
שביתת המעשים אינה תלויה ביום השביעי למה
לא למדה דרך משל כמו שאתה אומר. אבל דע לך,
באמת אין התורה כולה כמשמעה ולא כולה דרך
משל, אלא דבר שלא יתכן לפדשו כמשמעותו נפרש

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

21

אותו דרך משל, כי אם יאמר אדם למשרתו קח הסוס ורכב עליו בים, זה צריך שנשתדל לפרשו דרך משל, אבל אם יאמר לו הכנס בספינה ולך בה בים אין צורך משל בכאן. ויש מצות שעליהן משמעות ומשל, כשאמר המולו לה' והסירו ערלת לבבכם (ירמיה ד, ד) זה דרך משל, וכשאמר ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר (בראשית יז, יב) זהו כמשמעו, וחייבים להזהר בשניהם ערלה מבשר וערלה מלב. ואמר יחזקאל הנביא (מד, ט) ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי, ואתם הם ערלי בשר ולא תוכלו לכחש בזה, ועל האחד אתם נמנעים ממקדשו וכל שכן על שניהם, כי לא תוכלו לטעון שאינכם ערלי לב, כי מי שיעבור על המצות רצח ונאוף וגזל ועשק וילסטם הבריות ויחרף בני אדם וילעג עליהם — הם ערלי לב, הרי אתם ערלי לב וערלי בשר, ובני ישראל הם מולי לב ומולי בשר, שלא תמצא יהודי שיתלוהו או שינקרו עיניו או שיקצצו אחד מאבריו על עבירות שעשה. ואם תאמר שהתורה שלנו נאמרה בדרך משמעות, אבל אחר שבא ישו וציוה תורת חזן ופרשה בדרך משל ונתן בטישמי (טבילה) במקום מילה ויום ראשון במקום שבת, באמרו כי הבורא נתן התורה עד זמן ידוע. אמנם הלא הכתוב אומר: ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתני בפיך לא ימוש מפיד ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם (ישעיה נט, כא) כי התורה שנתן לנו לא תמוש לעולם מפנינו, ואיך תאמר שנחליף

ילקוט ויכוחים

אמר מ׳ : כבר אמר דניאל בבא קדש קדשים יכרת משיחכם, והוא ישי, ומשבא ישו אברה מלכותכם ואבר משיחכם.

אמר המ׳ : ראה בכמה פנים טעית, האחד שאין בספר דניאל זה הפסוק כמו שאמרת, כי כן אמר הכתוב ולמשוח קדש קדשים, ובפסוק אחר אומר יכרת משיח ואין לו (דניאל ט, כד-כו), ואין אתה מבין מקרא זה, כי בתחלת הפסוק אומר : שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך לכלא הפשע ולהתם חטאת ולכפר עון ולהביא צדק עולמים ולחתום חזון ונביא ולמשוח קדש קדשים. אחרי כן אומר ותדע ותשכיל מן מוצא דבר להשיב ולבנות ירושלם עד משיח נגיד שבועים שבעה ושבועים ששים ושנים תשוב ונבנתה רחוב וחרוץ ובצוק העתים. אחרי כן אומר : ואחרי השבועים ששים ושנים יכרת משיח ואין לו והעיר והקודש ישחית עם נגיד הבא וקיצו בשטף ועד קץ מלחמה : תרצת שוממות (דניאל ט, כד-כו). ואם תדע לפרש : פרשה זו אשמע מאמריו, ואם לא תדע לפרשה החדש ושמע לי ואאלפך חכמה. דניאל אמר בנותי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה (דניאל ט, ב), ועדיין אני שואל מה הם הספרים האלה שאמר בנותי בספרים ? אם תוכל להשיבני אמור ואם לאו שמע לי. הספרים הם ספר הגלוי וספר המקנה שקנה ירמיה הנביא השדה מיד חנמאל דודו, ועל

ילקוט ויכוחים

אותם נצטוו: לקוח את הספרים האלה את ספר המקנה ואת החתום ואת ספר הגלוי הזה ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים (ירמיה לב, יד). ובאותם הספרים עיין וראה כי נשלמו הימים ונתענה ובא המלאך ואמר כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך ואני באתי בדבריך (דניאל י, יב). כי המלאך בא לגלות לו חידות ונבואות ופירש לו ואמר שבועים שבעים שהם חמש מאות שנה פחות עשר שנים*. שבעים מגלות בבל ות"כ שנים שעמד בית שני, וזה חשבון ידוע וחלק לו חשבון זה ואמר כי מתחלת החשבון כמו שאמר ממוצא דבר עד משיח נגיד שבועים שבעה ושבועים ששים ושנים תשוב ונבנתה רחוב וחרוץ ובצוק העתים. הפירוש עד משיח נגיד זה הוא כורש שנאמר עליו למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו (ישעיה מה, א) ועליו אומר הוא יבנה עירי וגלותי ישלח לא במחיר ולא בשוחד (שם פסוק יג), ושבועים ששים ושנים משעלו מבבל עד אשר יכרת משיח ואין לו, ואין בספר יכרת משיחכם כמו שאמרת, ואם יהיה כן אמת הוא כי משיח שלנו יהיה אותו שעמד אחרי השבועים ששים ושנים והוא היה אגריפס המלך שהביא טיטוס הרשע, כי בימיו נחרבה ירושלים

* שבועים שבעה הם שבע שמיטות עולה 490 שנים.

בנראה לפי החשבון הפירוש רב סעדיה נאון על דניאל. עיין שם בניקומן.

ילקוט ויכוחים

24

ויכוח ר' יוסף קמחי

וחרב בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. ומה שאמר „ואין לו“ כלומר אין לו מקום, שלא קם מלך ישראל עד היום הזה. הרי נשאר שבוע אחד מן החשבון של שבועים שבעים, כי מתחילה מנה שבועים שבעה ושבועים ששים ושנים הרי ששים ותשעה, ולכן אמר והגביר ברית לרבים שבוע אחד, הרי נשלמו שבועים שבעים. אחד מהמפרשים אמר כי חצי השבוע ישבית זבח ומנחה הוא מחצית אותו השבוע האחד שהקדים לומר שיגביר בו ברית לרבים וישבית זבח ומנחה שלש שנים ומחצה. הרי פרשתי לך הטעות האחר. והטעות השני שטעית ואמרת כי לא יאמר קדש קדשים כי אם על האלוה, הלא אמר על המזבח והיה המזבח קדש קדשים (שמות כט, לז) וכל כלי בית המקדש שהיו משוחים בשמן המשחה היו קדש קדשים. ופירוש נחתך על עמך ועל עיר קדשיך כי אמר שבועים ייבנים וגו' עד מלאת שבועים אלו בירושלם ואח"כ נחתך עליהם גזר דין שיגלו ויהיו גולים ימים רבים לכלא הפשע ולהתם ולכפר עון בסבל הצרות, ואז יכופר עונם ויבוא אח"כ צדק עולמים הוא הצדק שאמר דוד אמת מארץ תצמת וצדק משמים נשקף (תהלים פה, יב) הוא משיח בן דוד שאנחנו מקוים, ועליו נאמר למשוח קדש קדשים, ובימיו יהיה צדק עולמים שלא יתחלף לעולם בשקר כמו היום שיקרה ברוב העולם בין בגוים בין בישמעאלים בין ביהודים, אבל באותה שעה יתקיים הפסוק כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו' לעבדו שכם אחד (צפניה

ילקוט ויכוחים

25

ויכוח ר' יוסף קמחי

ג. ט). ואז יהיה צדק עולמים. ופירוש ולחתום חזון ונביא, כי אז ישתלם כל חזון ונביא, שלא יהיה עוד בדברי הנביאים פורעניות ונחמות רק יהיו כל דברי הנביאים שלמי תודה כמו שנאמר במזמור לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך וגו' וחתמו כלו תפלות דוד בן ישי (תהלים עב), כי לא יאמרו עוד תפלותיו. כי איך יאמרו הושיענו וכבר נושעו? ויאמרו הצילנו וכבר נצולו? או יאמרו כבר על חטאינו וכבר אמר וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם (יחזקאל לו, כה). אז יודו ויברכו שם אלהינו. על ז' נאמר ולחתום חזון ונביא ולמשוח קדש קדשים.

א מ ר ה מ י ז : כל הדברים ינעים, אבל אני שואל פרשה אחת בישעיהו שלא תוכל להכויב אותה, כי נתנבא על ישו ועל מרים, והוא שאמר וזנה הבתולה הרה ויולדת בן וקראת שמו עמנו אל, ואיז בתולה בעולם שילדה כ"א מרים, וישו היה בן אלוה, על בן קראה שמו עמנו אל.

א מ ר ה מ א מ י ז : עד כמה פעמים אני מיחל שאלותיך ומישב עליהן. ואני לא שאלתי עדיין שאלותי על נבואות ישו שתשיבני עליהן. אעפ"כ עוד אשיבך מלין במה שטעו מדרך השכל אותם שפירשו פרשה זו על ישו, שלא ידעו שאין במקרא אשר אמרת, אבל גירונימוס המעתיק יתלכם הוא המטעה והמשנה אתכם, בקהל רפאים ינוח. אמרת הבתולה הרה, ובמקרא כתיב הנה העלמה הרה ויולדת בן וקראת שמו עמנואל (ישעיה ז, יד).

ילקוט ויכוחים

26

ויכוח ר' יוסף קמחי

ולשון עלמה היא נערה בין בתולה בין בעולה, והיה העלמה היוצאת לשאוב (בראשית כד, מג) היא בתולה, דרך גבר בעלמה (משלי ל, יג) היא בעולה. וכן יקרא הנער עלם, כמו שאמר ברוד בן מי זה העלם (ש"א כ, כב), כאילו אמר בן מי זה הנער. הרי דבריו כזב. כי ספרי תנ"ך שלנו הם קדמונים ונכתבו מפי הנביאים, וגירוננימוס שהעתיק מהם טעה בכמה מלים שלא הבינם או שהחליף טעמם מפני שהיו הפך אמונתו, והפך שרש האמונה ללענה. ועוד אם היתה בתולה יולדת לפי פירושך איד יאמין כי אות היא, והלא יחשדוה בני אדם שזנתה ואותו הילד הוא ילד זנונים, ולא יקרא אות או מופת דבר שיש בו ספיקא לבני אדם, כי ראינו הרבה עלמות שהיו בחזקת בתולות וידענו עדות ברורה כי לא היו בתולות. ועוד מה אות יש לאחז מלך יהודה על הצרה שהיתה לו מפני המלכים שבאו עליו פקח בן רמליהו מלך שמרון ורצין מלך ארם? ואמר הכתוב וינע לכבו ולבב עמו כנוע עצי יער מפני רוח, ובאותה שעה אמר הקב"ה לישעיה הנביא צא לקראת אחז ואמרת אליו השמר והשקט אל תירא ולבבך אל ירך משני זנבות האודים וגו'. ואח"כ אמר הנביא לאחז שאל לך אות מעם ה' אלהיך העמק שאלה או הגבה למעלה, בשמים או למטה בארץ, והשיב אחז לא אשאל ולא אנסה את ה' (ישעיה ז). והיתה כוונתו רעה כי לא האמין שיכול הבורא לתת לו אות. ואמר לו הנביא, שמע נא בית דוד המעט מכם הלאות אנשים כי תלאו

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

27

גם את אלהי, לכן יתן אדני הוא לכם אות הנח העלמה הרה וגו' (שם). ודבר זה ידוע ומפורש כי אות זה היה לאחזו כדי שיתחזק לבו שהיה רב. ואם האות היה כאמרן על ישו, מה אות הוא לאחזו שלא ראהו ולא היה בימיו רק לאחר כמה מאות שנים? ודע כי לא יקרא אות הבא לאחר מעשה רק קודם המעשה, כי אם כבר נעשה המעשה מה צורך לאות? אבל קודם המעשה הוא אות כדי שידעו בכוא המעשה כי נתקיים האות, כמו שמצינו במלך יחזקיהו בחלותו אמר, מה אות כי ירפא ה' לי ועליתי ביום השלישי בית ה' ? ויאמר ישעיהו זה לך האות וגו' (מ"ב כ, ח"ט), ובא האות קודם המעשה. וכן בגדעון ששאל אות בגזת הצמר, והוא אמר אם טל יהיה על הגזה לבדה ועל כל הארץ יהיה חורב, וביום השני שאל בהפך והוא אומר ויהי חורב על הגזה לבדה ועל כל הארץ יהיה טל (שופטים ו, לז-לט), ובא האות קודם המעשה. ואם תאמר כי ישו עשה נסים ונפלאות על כן נאמין שהוא משיח בן בתולה, הנה עם הנפלאות לא היו חייבים להאמין שהוא בן אלוה. ואם תאמר שהחיה את המת, הרי אליהו ותלמידו אלישע החיו מתים ולא היו אלהים. אמר המגן: אם כן מי הוא זה עמנואל? כי איני רואה האות לבן הנולד מהעלמה, ולמה נקרא שמו עמנואל?

אמר המגן: אני אומר לך, עמנואל הוא רמז לבן אחז וקרא שמו עמנואל, שמאותו היום שיוולד זה הנער יהיה עמהם אל ויושיעם.

ילקוט ויכוחים

ועד אותה שעה לא היה עמהם אל ולא עזרם, כי פקח בן רמליהו מלך ישראל שבה שבי מאחז מלך יהודה והגלם לארצו והרג כל אנשי מלחמתו, כמו שמצינו בדברי הימים בי במלחמה אחת הרג מצבאותיו מאה ועשרים אלף (דהי"ב כח, ו), ובימיו נתקיים והחזיקו שבע נשים באיש אחד ביום ההוא לאמר לחמנו נאכל ושמלחנו נלבש רק יקרא שמך עלינו אסוף חרפתנו (ישעיה ד, א), וזה כי הגבורים נהרגו ונשארו מעט. ועמנואל הוא רמז לחזקיהו בנו של אחז שמלך אחריו, ועליו נאמר כי ילד יולד לנו בן נתן לנו (שם ט, ה), וכשנולד זה עמנואל, נתן להם אות שיהיה עמהם אל ושלא ירעו להם אלה המלכים עוד. ואם תשאל מה אות זה? אני אומר לך הנה העלמה הרה ויולדת, שהיתה אשתו של אחז הרה וכשתלד בן תקרא שמו עמנואל, והאות הוא כי מיד שיוולד יהיה בוחר בטוב ומואם ברע, ויאכל חמאה ודבש לדעתו, וזה אות גדול כי תינוק קטן מיד כשנולד יביר בין טוב לרע.

א מ ר ה מ י ן : אתה אמרת כי אין אות אלא קודם המעשה, והנה זה אחר המעשה, כי אמר בטרם ידע הנער מאוס ברע ובחור בטוב תעזב האדמה אשר אתה קץ, הרי כי מקודם תעזב הארץ מהם ואח"כ יהיה האות?

א מ ר ה מ א מ י ן : כאשר יודע לך מהו המעשה אז תדע אם האות קודם המעשה או אחריו. דע כי המעשה הוא הפחד שפחד אחז משני המלכים שאמרו נעלה ביהודה ונקיצנה ונבקיענה אלינו

ילקוט ויכוחים

29

ויכוח ר' יוסף קמחי

ונמליך מלך בתוכה את בן טבאל (ישעיה ז, ו).
כי דעתם היתה לעלות לירושלם ולכבוש אותה
ולחסיר מלכות בית דוד ולהמליך מלך מהם, ועל
זה אמר הנביא לא תקום ולא תהיה, כי ראש ארם
דמשק וגו' וראש שמרון בן רמליהו, ולא יהיו הם
ראשים ביהודה. ונתן לו הנביא אות שלא תקום
עצתם לעלות על ירושלים, זה הוא המעשה, ואין
המעשה שיעזבו את ארץ יהודה, כי אם ילכו פעם
אחת שמא יחזרו שנית, אבל כשיראה אחז את
האות יתחזק לבו שלא יעלו על ירושלם מלכי ישראל
עוד כאשר היה מפחד. ומה שאמר לו בטרם ידע
הנער מאוס ברע ובחור בטוב תעזב האדמה אשר
אתה קץ מפני שני המלכים, הוא שלא יעמדו במצור
ימים רבים, כי קודם האות ילכו מעליו, וזה יהיה ג"כ
אות שלא יחזרו שנית, וכשיראה אחז האות יתחזק
לבו שלא יכבשו ירושלם לעולם. הנה פרשתי ובארתי
לך כל שאלותיך ואין לך פה להשיב בפרשה זו,
והקשיתי עליך מה שתלית בענין ישו ומרים כי
זה לא יתכן.

א מ ר ה מ י ז : אשאל שאלה אחרת.
במזמור נאם ה' לאדני (בנו"ן קמוצה) שב לימיני
עד אשית אויביך הדום לרגליך (תהלים קי, א), האיד
אמר לאדני אם לא לישו?

א מ ר ה מ א מ י ז : המעתיק גירוננימוס
עיוות המקראות שכתב נאום ה' לאדוני בקמ"ץ, כי
בספר שלנו שהוא האב והראשון נאמר לאדני
בחיר"ק הנו"ן לא בקמ"ץ כאשר אמרת, על כן לא

ילקוט ויכוחים

30

ויכוח ר' יוסף קמחי

תבינו פתרונו, ועוד כי הוא העתיק לכם עמך נדבות
(בחיר"ק תחת העי"ן) ובכתוב עמך נדבות (בפת"ח
העי"ן). והנה המשורר שר אותו מזמור על דוד,
והוא שאמר לדוד מזמור, נאום ה' וגו' ולמ"ד לדוד
כלמ"ד לעבדים ולשפחות שהוא כמו בעבור עבדים
ושפחות. והרמב"ם ז"ל אמר כי אע"פ שדוד היה
מחבר המזמורים ברוח הקדש לא היה רשאי לשוררם
זולת הלויים, כמו שנזכר בדברי הימים. והנה דוד
חבר מזמור זה שהוא נאום ה' וגו' ומזמור יענף ה'
ביום צרה (תהלים כ, ב) ימזמור ה' בעוד ישמח
מלך (כא, ב) על דוד נאמרו כשישורר אותם הלוי,
כדי שבינו השומעים שעל דוד הוא עונה נאום ה'
לאדוני שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך.
וכל המזמור הזה היה בתחלת מלכותו כששמעו
הפלשתים כי משחו ישראל את דוד למלך באו
להלחם עמו, ויאמר כי הוא יצא להלחם עמהם, כמו
שנאמר ויהי כשמעך את קול הצעדה בראשי הבכאים
אז תחרץ (ש"ב ה, כד). ואמר ויבוא דוד בבעל
פרצים ויכם שם דוד. ונאמר אדני על ימינך מחץ
ביום אפו מלכים (תהלים קי, ה), כי על יד דוד
נקם נקמתו מפלשתים ומאומות אחרות כמו שנאמר
ויעקר דוד את כל הרכב ויותר ממנו מאה רכב
(ש"ב ח, ד). ומה ענין לישו כי ישב על ימינו?
והאיד אמר עד אשית אויביך הדום לרגליך, ואמר
מטה עוזך ישלח ה' מציון רדה בקרב אויביך, ומה
צורך שישלח עוזו מציון והלא הוא בן אלוה לדעתם
וראוי היה שיעזור הוא את עצמו בלא עזרת אביו?

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

31

אמר המיזן: הלא השילוש מפורש במזמור: לשלמה אלהים משפטיך תן וצדקתך לבן מלך (תהלים עב, א), והם אלהים מלך ובן מלך, והבן הוא ישו ועליו נאמר כל המזמור. ויש דברים במזמור זה שלא יתכן לפרשם על בן אדם כי האיך תפרש ירד כמטר על גו?

אמר המאמיזן: הרי במזמור זה יותר משלשה: שלמה, אלהים, מלך ובן מלך, שהם ארבעה, ואם תוסיף עוד המשורר של המזמור הרי חמשה. ואני אתרץ לך אשר קשה בעיניך ירד כמטר על גו, כי פירושו כמטר שירד על גו והעולם דשן ושמן כד יהיו בימיו הצדיקים, כמו שכתוב אחריו יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח. ואיך תוכל לפרש אותו על ישו? כי הוא אומר במזמור וישתחוו לך כל מלכים כל גוים יעבדוהו, וראינו כי לא השתחוו לו כל מלכים ולא עבדוהו כל גוים, והישמעאלים והיהודים לא עבדוהו גם עתה וכופרים בו. ועוד כי אמר במזמור וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ, והלא הבורא יתעלה ויתרומם מושל בכל העולם בשמים ובארץ, וממשלתו בלי מצרים בים וביבשה ואין צריך תחומים לממשלתו כי כל העולם שלו. ישמרנו אלהים בחסדו מאמונה זו ואל יכשלו בה ישראל עם סגולתו להאמין שיש להקב"ה קצבה וקצה לממשלתו. ברוד אלהים אלהי ישראל וגו' וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן (תהלים עב, יח"ט).

ילקוט ויכוחים

32

ויכוח ר' יוסף קמחי

אמר ה' י' ז' : אנכי אראה לך בספר

תורת משה ענין השילוש שאנו מאמינים בו שלא
תוכל להכזיבו. כשנימול אברהם נראה אלהים אליו
שנאמר וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב וגו'
וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו
וגו' (בראשית יח, א"ג). מתחלה כשראה אחד נאמר
ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור
מעל עבדך, ואחרי כן כאשר ראה שלשה אמר יקח
נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ וגו',
ועמדו אצלו והאכילם והקשם, ונדמו כאילו אכלו
ושתו. הרי אלו שלשה אב ובן ורוח.

אמר ה' מ' י' ז' : כתר לי זעיר ואחויך,

ואראך סכלותך בפרשה זו. כשאמר בתחלה וירא
אליו ה', נגלה לו הקב"ה לגלות לו סוד הפכת סדום
ועמורה, שכן מצינו לאחר שהלכו שלשת האנשים
שנגלה לו הקב"ה ויאמר ה' המכסה אני מאברהם
אשר אני עושה וגו' (בראשית יח, יז), כי כן אמר
הנביא כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם נלה סודו
אל עבדיו הנביאים (עמוס ג, ז). ועוד שבא לרפאותו
מחולי המילה. וישא עיניו וירא, כשהיה הקב"ה
נשא עיניו וירא שלשה אנשים. ואם כדבריך מה
ענין וישא עיניו וירא, היה לו לומר וירא אליו ה'
והביט והסתכל בו והנה שלשה אנשים, אך באמרו
וישא עיניו וירא משמע כי נשא עיניו למקום אחר
ולא במקום שנראה לו האל. ואשר אמרת כי ראה
אחד והתפלל לשלשה אין בספר דבר זה, אלא וירא
וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה, ולשון

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

33

וישתחו אינה תפלה לה' כי דבר זה עושים גם לבשר ודם. ונאמר וישתחו אברהם לפני עם הארץ (בראשית כג, יב). ואלה שלשה תמצאם שהיו שליחים מהשם לשלשה ענינים, אחר לבשר את שרה כמו שנאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך (שם יח, י), והשנים הלכו לסדום, האחד להציל את לוט והאחר להפוך את סדום, והמלאכים היו שלשה אלה השליחים. אם תאמר כי הבורא היה, הנה לקח בשר קודם ביאת ישו שהוא הבן, וא"כ אב ובן ורוח שלשתם לקחו בשר קודם ביאת ישו כי בצורת אנשים היו. ואשר אמר בתחלה לשון יחיד אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' לגדול שבהם אמר, כי כן דרך העולם כשרואה בני אדם ורוצה שיתארחו עמו הוא מדבר עם האיש שנראה בעיניו גדול מחביריו, וכן עשה אברהם ואמר אל נא תעבור מעל עבדך יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם, כאדם שאומר בבקשה ממך שתתאכסן אצלי אתה וחבריך ואכין מאכלכם. ואתה אמור לי, לפי דבריך ששלשה האנשים הם הבורא שנגלה בצורת השילוש, האידך חלף לו האחד כשהלכו השנים אל לוט לסדום כמו שאמר הפסוק ויפנו משם האנשים וילכו סדומה ואברהם עודנו עומד לפני ה' (שם יח, כב). מי היה האלוה שנפרד מן השנים האב או הבן או הרוח? ולמה נראה הבורא לאברהם בצורת שלשה וללוט בצורת שנים? ישמרני אלהים מאמונה זו!

א מ ר ה מ י ז : הנה נמצא בספר תהלים
שאמר בפירוש כי הבורא שהוא עליון יולד, שאמר

יִלְקוּט וִיכּוּחִים

34

ויכוח ר' יוסף קמחי

אזכיר רהב ובבל למיודעי הנה פלשת וצור עם כוש
זה יולד שם, ולציון יאמר איש ואיש יולד בה
והוא יכוננה עליון וגו' (תהלים פז, ד).

אמר המאמין : לעתיד יזכרו המקומות
רהב שהוא מצרים ובבל ופלשת וצור עם כוש שגלו
שם ישראל ויסתכלו ויתכוננו באותם הנולדים באותן
הארצות שהיו בגלות ויאמרו זה יולד שם! דרך
בזיון. אבל בציון יאמר איש ואיש יולד בה כי כולם
יהיו מובחרים וגדולים, איש ואיש כלומר גבורים
אנשי שם, והוא יכוננה עליון, האל שהוא עליון
יכונן את ציון. אפשר לומר עליון גם על אדם. כי
נאמר על ישראל ולתתך עליון על כל הגוים (דברים
כו, יט), בית המקדש שהוא עצים ואבנים נאמר
עליו זהבית הזה יהיה עליון (מ"א ט, ח) והרבה
עליונים שאינם תואר לבורא, אבל בכאן מוסב על
הקב"ה כי הבורא יכוננה. ומי יתן ותראה לי מבואר
כי ישו היה כונן את ירושלם ולא היתה משכלת
יושביה אחריו כאשר היא היום, כי רוב ההולכים
אליה יחלו בחליים רעים, ואח"כ תפשוה הישמעאלים
מיד הנוצרים, ואין זה "יכוננה" כי אם השחתה.
ואם תאמר כי הוא לא כונן עצים ואבנים כ"א
ציון של השמים וירושלם הרוחנית, וכי על האמונה
דיבר, שמאותו היום נושעים המאמינים בו. — זה
דרכם כסל, כל אשר נראה לעין הוא משומם ואשר
לא נראה יאמרו שכונו. אבל משמעות הכתוב הוא
על ציון הגשמית כי הזכיר עמה גם שמות המדינות
רהב ובבל ופלשת וצור עם כוש שכולם בארץ.

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

35

עוד אמר המאמין להמין: הרי אתה מאמין אמונה שאין השכל מצדיק אותה וגם הכתוב מכחישה, כמו אמונתך במתים שעושים נסים ונפלאות ושהם מתפללים לאל בעד החיים. ראה כי הכתוב חייב אותם שהם דורשים אל המתים (דברים יח, יא), רק עמים אחרים ידרשו בעד החיים אל המתים (ישעיה ח, יט), ואנחנו אומרים לא המתים יהללו יה ולא כל יורדי דומה (תהלים קטו, יז). הנה האבות הקדושים כמו אברהם יצחק ויעקב משה וכל הנביאים לא נמצא שעשו אותות ומופתים לאחר מיתתם.

אמר המין: הלא תראה שדרך בני אדם להיות פוגעים בשרים נכבדים וסגנים שידברו עליהם זכות לפני המלך, כך אלו המתים מבקשים תחנונים על בני אדם.

אמר המאמין: בשר ודם מפייס לשר אחד שדבר זכות עליו לפני המלך, והשר אומר: אדוני המלך אם חטא זה לפניך לא יוסיף לחטוא לך, ומהיום ואילך יהיה לך עבד נאמן, ועתה סלח חטאתו והעבד פשעיו. והמלך אינו יודע לבות בני אדם על בן יאמין להשר. אבל מלך מלכי המלכים יתעלה שמו לא יונו אותו בדברים כי הוא יודע תעלומות לב האדם אם תשובתו שלמה אם לאו. אם האדם יחזור בתשובה שלמה אין צריך פיוס קדושים בעד חטאיו, כי הבורא כבר הבטיח לכל מי שישוב בתשובה שלמה שיקבלהו. ואם במרמה ושקר תשובתו מה תועיל לו תפלת מתים או חייב? אם

יִלְקוּט וִיכּוּחִים

36

ויכוח ר' יוסף קמחי

יתפללו עליו ויבקשו רחמים כל יושבי תבל וכל המתים הקדושים בעולם וכל המלאכים העליונים לא יקבלום הבורא אחרי שנתברר לו כי תשובתו סקר ומרמה. ואם תשובתו שלמה אינו צריך לעזרה אחרת כי תשובתו היא עזרתו.

הנה בארתי לך ידידי חביבי קצת שאלות ותשובות, להשיב אל המאמינים באדם שהוא אל. אלהים ישמרך בני ותלמידי אלהים יאיר עיניך בתורתו וישכילך ויורד בדרך זו תלך, וישמרך מדרך פתאים ומשוגים באמונתו. עד הנה פתחתי לך פתחים במקצות השאלות הנהוגות בעמים לשאול עליהן, ובארתי לך תשובות להמין המוכיח אמונתו מתורתנו. ואם ישאלך שאלה חוץ מן השאלות האלה אני מזהירך שתשנה ותשלש ותגרום התשובות המפורשות בזה הספר ומהן תקח סברא וראיה על שאלות אחרות.

ועתה כוונתי להודיעך כי כל הפרשיות בתנ"ך שיש בהן נחמות ועתידות טובות לישראל, רגילים הנוצרים לומר שמורה עליהם כי הם בני ישראל האמתים. ותשובתך תהיה: מדוע לא יאמרו בן כשימצאו רעות ופורעניות על בני ישראל?
תשובה למאמינים בבן אדם שהוא אלוה:
הפסוק, האמור תאמר אלהים אני לפני הורגיד ואתה בן אדם ולא אל ביד מחלליך (יחזקאל כח, ט), והיא תשובה נוצחת.
אם ישאל המין מדוע לא תאמין שבא ישו

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

37

בבטן מרים לקחת בשר, והלא כתיב ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו (בראשית ו, ב). תשובת המאמין, כי משה רבינו ע"ה בתורתו הודיענו שזה דבר נמנע שיבא רוח הכורא לקחת בשר באשה, כאמרו לא ידון רוחי באדם מפני שהוא בשר. ועוד כי ימי האדם אינם כי אם מאה ועשרים שנה. ואם תאמר איש אבל לא אשה, מצאנו לשון אדם נופל גם על האשה, שנאמר ותפארת אדם לשבת בית (ישעיה מד, יג).

עוד אודיעך, כי מין אחד שאל למה תלו אותו האיש? והשיב לו החכם ר' יוסף קרא ז"ל, בשביל דור הפלגה שבנו המגדל, וירד ה' לראות המגדל ואמר מה לכם לעלות לשמים וכבר נתתי לכם הארץ לנחלה? על כן הפיל המגדל והרגם. וכן כשבא ישו ואמר שהוא אלוה אמרו לו מה לך בארצנו הלא השמים לך הוא כמו שאמר דוד השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם (תהלים קטו, טז). לכן הגביהו אותו לשמים ותלוהו וחשבו שישוב לנחלתו. עוד שאל מין אחד למאמין, מדוע אינך מאמין בתלוי? הלא כתיב והיו חייך תלויים לך מנגד? (דברים כח, סו). ענה המאמין, כבר הזהיר משה רבינו ע"ה בהכתוב עצמו שלא להאמין בו שנאמר ולא תאמין בחייד (שם).

שרש האמונה שתול על פלגי מי השכל והתבונה
בחכמה וברעת נכונה, עדות ה' נאמנה. והנה מורי

ילקוט ויכוחים

רבי החכם המופלא הנעלה אדוני (אביו) - זקני ר' אליעזר בכ"ר הרב הגדול הר' שמואל נב"ת וי"א * העיר על הראיות הנכוחות בדרך קצרה, להרחיק דעת המאמינים באלוה נוצר, בהכרח שכל ומדע בתורה בנביאים ובכתובים. משה אמת ותורתו אמת וישו ותורתו בדאים. וצריכים אנו להאמין בשם אלהים אלהי ישראל אל חי, חי העולמים הוא, ומאתו נפש כל חי, אשר לא שנה ולא ישתנה לעד ולא ראהו האדם וחי. הוא האלהים אשר שכן כבודו על הר סיני ונתן לנו תורה ומצות על ידי משה עבד ה' גלוי לכל העמים, ועשה נפלאות לבני ישראל, וקרע להם הים ושקע בתוכו המצריים, ועשה נוראות במדבר לקיים ברית איתנים. ותחת כי אהב אבותינו קרב אותנו לעבודתו ונתן לנו שני לוחות על ידי ציר נאמן ביתו כתובים בשני עבריהם, למען לא יאמרו הגוים וכל העמים הבאים אחריהם כי עדיין לא השלים האלהים מלאכתו והניח צד אחד בלוחות לכתוב בו חקים אחרים ותורה חדשה, וחרות על הלוחות שלא ניתן למחוק. ולא יוכלו מי חטאתם למחוק כתב תורת משה הקדושה וכו'. ואמרו רבותינו בסנהדרין (נו. ; סא.) כאשר הזהיר הבורא אנכי ולא יהיה לך שיתפ באותו המאמר שלא לעשות פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת להשתחוות להם ולעבדם, אפילו לכבוד שמים, אע"פ שאינו מקבלו לאלוה להאמין בו. כי על

* ר"ת נפשו בטוב חלין וזרעו יירש ארץ (תהלים כה, יג).

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

39

המאמין בפסל שקבלו לאלוה כבר הזהיר בו באמרו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ, ג), ומשה רבינו ע"ה נתן טעם לדבריו כי לא ראיתם כל תמונה. על כן הערלים העושים חצלמים ומשתחווים להם עוברים על ההזהרה הזאת, שאף הם נצטוו בע"ז שהיא אתת ממצוות שנצטוו בני נח. ודוד קללם באמרו כמוהם יהיו עושיהם (תהלים קטו, ה) וכ"ש שאין לנו לקבל לאלוה מי שהיה ילוד אשה ואכל ושתה ועשה צרכיו שלשים ושתים שנה ואח"כ מת.

ועל הטענה שהם אומרים שבא ישו לקבל גשם ונשמה וצורה מיתה ויסורים בעבור חטא אדם הראשון וחוה על שעברו מצותיו בעץ הדעת ואמר ביום אכלך ממנו מות תמות, ומפרשים מיתה כפולה לגוף בעולם הזה ולנפש לעולם הבא, וחשבו שכל הצדיקים שמתו עד יום בואו קבלו מיתה ויסורין והיו נדונים בגיהנם, ועל כן קבל ישו מיתה ויסורין לכפר על העון של אדם הראשון ולפדות כל הצדיקים ממיתת הגוף והנפש. על זה יש תשובות הרבה.

התשובה הראשונה והיא שכלית וקצרה: אם אדם חטא ישו מה חטא שיקבל יסורים ומיתה? התשובה השניה: אם כדבריהם כן הוא שבא לקבל גשם וצורה ומיתה לכפר על עון אדם הראשון וחוה, מדוע האנשים והנשים שחיו אחריו קבלו מיתה ויסורין, והלא כבר נתכפר העון כמשפטו ע"י מיתתו של ישו? ועוד למה מאותו היום ואילך האדם בזיעת אפו יאכל לחם והאשה בעצב תלד בנים

ילקוט ויכוחים

כמו מלפנים, ולא נתבטל דבר מהקללה אשר אררם ה' יתעלה בעון פרי העץ מיום בוא אותו האיש ישו ועד עתה? התשובה השלישית: כי משפטי השם הם אמת וצדק יחדיו וענשיו הם מדה כנגד מדה ודמיון כנגד דמיון כמו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה (ישעיה כז, ח). ודרשו רז"ל בסאה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ת. ; סנהדרין סא:). ואם כדבריכם כן הוא למה יסר האיש ולא האשה, והיה ראוי שתהיה בת אלהים כמו בן אלהים לקבל יסורים ומיתה בשביל חטא אדם הראשון וחווה, גם היה ראוי שתקבל האשה מיתה ויסורין יותר מהאיש בעבור שהאשה התחילה בעבירה תחלה והסיתה לאישה לאכול מעץ הדעת. ע"כ מוכרחים אנו לומר שלא נמחל עון אדם וחווה אחר בוא ישו אם לא נמחל להם כבר מקודם בואו. וגם אין ראייה כי העונש חל על הנפש לעוה"ב בשביל חטא אדם הראשון. ואין להוכיח מכפל הלשון מות תמות על מיתת הנפש כמו מיתת הגוף כי דברה תורה בלשון בני אדם, וכמוהו הרבה בתורה.

התשובה הרביעית: אם כדבריכם כן הוא, מדוע איחר ישו לבוא קרוב לארבעת אלף שנה מבריאת העולם, שהרי כמה דורות של צדיקים טובים עברו בכל אלו השנים, והיה יותר טובים מהדור שבא ישו לפדות אותם, שגם הנוצרים מודים שאבותינו אברהם יצחק ויעקב ומשה רבינו וכל נביאינו היו צדיקים גמורים ונביאי אמת מאלהים חיים ומלך עולם, ואם ישו היה אלוה מדוע הניחם

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

41

להצטער בגיהנם עד שבא ונולד והיה אדם בכל דרכיו שלשים ושנים שנה וקבל משפט מיתתו, ולא פדה אותם בכל הזמנים האלה?

התשובה החמישית: באמרם כי נפשות הצדיקים היו בגיהנם הנה באו כתובים המוכיחים טעותם כי שקר נחלו אותם אבותיהם. כי כתוב בתורה במיתת אברהם אבינו שאמר לו השם, ואתה תבא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה (בראשית טו, טו), ואם כדבריכם כן הוא, איה השלום והשיבה טובה שהבטיח לו הקב"ה אם ילך לגיהנם כפי דבריכם?

ומה שאומרים שארכה גלותנו מפני שעשינו שפטים בישו אלהיהם, נשיב ונאמר שאין ממש בדבריהם, כי השם לא ענש בלי התראה, וכן על חטא אדם וחוה הזהירו קודם המעשה ואמר לו ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וגו' (בראשית ב, יז), ועל כן ענשם כי עברו מצותו, וכן תמצא בהרבה מקומות בתורה שלא ענש השם אלא א"כ הזהיר מתחלה, ואם כדבריכם כן הוא, היה צריך להזהיר בתורה ע"י משה רבינו על אמונת זה האיש שיבא ויגאל וצריכין להאמין בו, אחרי שכל גאולת העולם תלוי בו לפי דבריכם, ובפרט כי בתורה מצינו סבת גלותנו, שנגזר עלינו להיות מפורדים בארצות הגוים על עזבנו תורת אלהינו ומצותיו וחקותיו, ולא מפני חטא ישו או דבר אחר, והשם הבטיחנו לקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ ולשמרנו בתוך גלותנו כמו שכתוב ואף גם זאת

ילקוט ויכוחים

42

ויכוח ר' יוסף קמחי

בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים
לכלותם וגו' (ויקרא כו, מד). עוד אומרים כי מאז
עשינו משפט באלהיהם לא הצלחנו והלכנו לאחור
ולא לפנים וגלינו מארצנו. אמור להם: אתם אומרים
כי ישו ירד בארץ לקבל יסורין ברצון נפשו כדי
להושיע העולם מיד השטן, כי כל הנפשות קודם
בואו היו הולכים בחשך וצלמות. ואפילו אם היו
צדיקים כאברהם לא ניצולו בגיהנם, ואילו לא היה
רצה לקבל היסורין אפילו אם היו בל העולם
מקובצים נגדו לא היו יכולים להרע לו, כי כן כתוב
באונגליון: פעם אחת הלכו היהודים לבקשו ולתפשו
והיה לילה, אמר ישו את מי אתם מבקשים, אמרו
את ישו אנו מבקשים. ענה ישו ואמר, אני הוא ישו.
מיד נרתעו כלם לאחוריהם ונפלו כפגרים מתים
ולא היו יכולים לתפשו, ואמרו הגוים כי עדיין לא
הגיעה השעה שהיה עתיד לקבל היסורין. משמע
מכאן כפי כוונתם כי כאשר רצה ברצון נפשו אז
קבל היסורין, ועל דעת זו ירד בארץ לקבל מיתה
להושיע העולם מדינה של גיהנם, א"כ מדוע העניש
העם המיסרים אותו מאחר שברצון נפשו קבל
המיתה? וכיון שלא היה יכול להושיע העולם מעונש
גיהנם כ"א בדמו, ובמיתתו פדה העולם מיד השטן
כפי כוונתם, א"כ עון גדול עשה שהעניש את העם
שיסרוהו והמיתוהו ברצון נפשו. גם נוכל לומר כי
כוונת היהודים היתה לטובה שהמיתוהו אחרי
ששמעו מפיו כי תשועת העולם תלויה במיתתו,
וכדי שיושע העולם על ידיהם ויקבלו זכות לעוה"ב

ילקוט ויכוחים

ויכוח ר' יוסף קמחי

43

בזה הענין לכן המיתוהו.

גם נוכל לומר תשובה אחרת נוצחת ממה שכתוב באונגליון, כי כאשר היו עושין לישו יסורין צעק לאביו ואמר: אבי תמחול לעם הזה כי אינם יודעים מה הם עושים. והוא כמו בן שמתפלל לאביו בעדנו למחול לנו. ואם תפלתו ובקשתו היא אמתית הרי מחול לנו על מיתתו ועל כל היסורין שקיבל, ואין הדין נותן שנקבל שום עונש במיתתו אחר שמחל לנו והתפלל בעדנו, ואם תפלתו אינה אמתית ודיבר אחד בפה ואחד בלב, גם כל שאר דבריו אינם אמתים. ועוד איך היה מתפלל לאביו שלא ימות ואמר אבי אתה, אם אפשר הוא העבר כוס המות מעלי ולא יהיה כ"א ברצונך. אם התפלל כנגד הבשר לא נתקבלה תפלתו ושלוא התפלל, ונוכל לומר בזה כי לא היה בחזקת אדם צדיק כיון שלא נתקבלה תפלתו. שכן אמר דוד עיני ה' אל צדיקים וגו' צעקו וה' שמע ומכל צרותם הצילם וגו' רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ה' (תהלים לד, טז-כ), הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו להציל ממות נפשם וגו' (שם לג, יח"ט) ופסוקים רבים זולתם. ועוד שהיה מתפלל כנגד רצון אביו אשר שלחו לקבל המיתה וישו היה מבקש שלא ימות. ואם תמצא לומר שהתפלל כנגד האלהות, הנה האלהות אינו צריך עזר מאחרים כי הוא עוזר את עצמו וגם אחרים. ועוד כי ישו בעצמו אמר כי „אינם יודעים מה הם עושים“ והודה בזה שלא היתה כוונתם שהם הורגים בן האל רק כוונתם שהורגים אדם בן איש ואשה

ילקוט ויכוחים

44

ויכוח ר' יוסף קמחי

שעושה עצמו אלוה, ואין חטא להם בזה, כי אחר כוונת הלב הם הם הדברים. א"כ אין עליהם דין לומר כי בעשותנו משפט בישו ארד גלותנו זה כמה שנים.

נחזור לענין. הנה אנחנו רואים בעינינו היום רוב חסדי ה' וגודל רחמיו אשר לא עזב חסרו ואמתו מעמנו שארית גלותנו בעוננו בזה אלף ומאתים שנה ועוד, ולא עזבנו ולא הפר בריתו אתנו. וגם אנחנו לא שכחנו תורתנו הקדושה, כי אפילו הנשים יודעות המצות והחוקים ובקיאות בדקדוקי סופרים כגון חלה והדלקת הנר בשבת, ושמנו של גיד הנשה דסמכינו עליהו אפילו בניקור הבשר שיש בו איסור דם וחלב שאסור מן התורה. וזה לא כדעת מקצת גאונינו שפוסקין שאין לסמוך עליהן באיסורא דאורייתא וראייתם מההוא דאמרינן בכתובות (עב). אם אין לנו קרא דספרה לה (ויקרא טו, כח) דסופרת לעצמה לא מהימנא על הנדה משום דהוה איסור תורה. וההוא דפסח ראשון (פסחים פרק קמא) דהימניה רבנן בדרבנן (פסחים ד:) ומהירושלמי דאמר נשים עצלניות ובודקות כל שהו, ומפרשי אינהו שאינן יודעות לברוק יפה. וכל זה אינו עיקר דודאי נשים נאמנות בכל איסור שיש בידן לתקן ואפילו איסור תורה, וכי איצטריך קרא דכתובות דוספרה לה לעצמה, משום דאי לא, לא הוי בידה לתקן עצמה. וההיא ראייה דהמניה רבנן בדרבנן לאו כלום הוא, והירושלמי לא רצה לומר כן כפירושם, דהכי פירושא משום שהנשים עצלניות

ילקוט ויכותים

ויכות ר' יוסף קמחי

45

הן חוששות שמא נחשדו שלא יבדקו יפה ובודקות יותר אפילו בכל שהן. *

ונשוב לדברינו, כי באלו אלף ומאתים שנה יותר באורף גלותנו לא שכחנו תורת אלהינו התמימה ומצותיו וחקותיו, ולא תשכח עוד מפינו ומפי זרענו עד עולמי עדי, כמקרא שכתוב ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיד לא ימוש מפיד ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם (ישעיה נט, כא). והנה בגלות בבל בשבעים שנה לבד שכחו כל התורה ואפילו שמירת שבת עד שבא עזרא הסופר והוכיחם שיעשו תשובה ושלא יוציאו משא מבתיהם ביום השבת (נחמיה יג, טו-כב), ויגרשו נשים נכריות חתיות ומואביות אשר לקחו להם לנשים (שם יג, כנ"ז): עזרא ט, א"ג). ושמעו לקולו ועשו תשובה ועלו לירושלם ובנו הבית הגדול והקדוש. ועתה חזו מפעלות השם באלף ומאתים שנה ויותר שארית גלותנו לא שכחו תורתו הקדושה ועודם עומדים באמונתנו. והקב"ה ברחמיו זכר לנו את הברית ואת החסד אשר כרת עם אבותינו וכאשר הבטיחנו בתורה ואף גם זאת וגו' (ויקרא כו, מד).

גם הנביאים הראשונים והאחרונים, אחרי מות משה עבד ה', כתבו שלא להאמין באלוה שיקבל

* בירושלמי שלפנינו אמר ר' יוסי כאלו הדבר מסור לכית דין וב"ד זריון הו, ברם הכא הדבר מסור לנשים והנשים עצלות הן (פסחים פ"א כו, ע"ג), ולכן צריכין לבער החמץ בשעה החמישית.

ילקוט ויכוחים

מיתה. הראשון היה יהושע שאמר בהיות ישראל על שפת הירדן, מחר יעשה ה' לכם נפלאות, והבטיחם שיעברו הירדן ברגל, וכן עשו. ואחר כך אמר בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם וגו' (יהושע ג, י) ורמו להם אל חי למעוטי מת שאין היכולת בידו לעשות נפלאות. ובשאר הנביאים כתיב בהרבה מקומות חי ה' צבאות, ר"ל חי הוא לעולם, ובהושע שהוא מן הנביאים האחרונים כתיב בספרו והיה מספר בני ישראל כחול הים וגו' ובסוף יאמר להם בני אל חי (הושע ב, א). וגם אליהו הנביא רמו לנו כי תורתנו הקדושה הנמשלת לאש, כמו שכתוב בימינו אש דת למו (דברים לג, ב), כי תהיה עומדת לעד ימים רבים ומים רבים לא יוכלו לכבותה אף תשאר לעולם. והראיה כי אחר שכתוב כי אש אלהים אכלה את העולה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר, למה היה לו לכתוב והמים אשר בתעלה לחכה? (מ"א יח, לח), אך רצה לרמוז כי אש דתנו הקדושה תכלה המים ר"ל טבילת הנוצרים במי חטאתם. והאלהים ענהו באש וקיים בידנו אש דתנו הקדושה. וישלח במהרה לבשר אותנו בביאת הגואל צדק ולקבץ נדחי ישראל. וכן יהי רצון ונאמר אמן.

